Todo Kurtović

# A MUNKÁSOSZTÁLY JELENLEGI INTERNACIONALIZMUSÁNAK NÉHÁNY ELVI KÉRDÉSE*

## SAJÁT ELKÉPZELÉSEIT A VILÁGRÓL SENKI SEM KÉNYSZERÍTHETI MÁSRA

*A munkásosztály internacionalizmusa mindinkább az egész osztály tényleges internacionalizmusa lesz, tekintet nélkül arra, hogy melyik mozgalomban, vagy a mozgalom mely részében szervezik meg*

A munkásosztály jelenlegi internacionalizmusára vonatkozó vita számos lényeges kérdést ölel fel. Véleményem szerint a mi szemléletünket jól tükrözi a JKSZ Programja, amely többek között a következőket tartalmazza:

„Kiemelve annak szükségességét, hogy a kommunisták saját országuk feltételeinek megfelelően harcoljanak a szocializmusért és a szocializmus építéséért, a Jugoszláv Kommunista Szövetség soraiban a proletár internacionalizmus eszméit terjeszti és ennek szellemében neveli a jugoszláv dolgozókat. A proletár internacionalizmus eddigi fejlődése során mindig konkrét volt. Ez az elv magába foglalja elsősorban a munkásmozgalomnak azt a törekvését, hogy saját hazájában következetes harcot vívjon a szocializmusért, a dolgozók mindennapi érdekeiért, hogy felhasználja a munka és a harc minden formáját saját befolyásának, hatásának növelésére, a hatalom átvételére való előkészületre, majd a hatalom átvétele után kezdje meg a szocializmus építését az egész világ

* Bosznia-Hercegovina KSZ Központi Bizottságának Marxista Tudományi Központja vitát szervezett a proletár-internacionalizmus a gyakorlatban és az elméletben kérdéseiről, melyen kiemelkedő marxisták, tudományos munkával foglalkozók és társadalmi-politikai munkások vettek részt minden köztársaságból és tartományból. A Szarajevóban megtartott összejövetelen Todo Kurtović elvtárs, a JKSZ KB Elnöksége Végrehajtó Bizottságának titkára olvasta fel vitaindítóját, melyet a Borba közölt folytatásokban.

dolgozóinak, az emberiség általános fejlődésének és a béke érdekeivel összhangban; másodsorban pedig ez az elv magába foglalja minden más országban folyó ilyen harcok támogatását, vagyis az egész világon a munkásmozgalmak és szocialista erők iránti szolidaritást a mindennapi gazdasági és politikai harcukban, a békéért és szocializmusért vívott küzdelmeikben.

Az októberi forradalom idején és az után, mindaddig míg a Szovjetunió volt az egyedüli szocialista ország, a proletárinternacionalizmus egyik fő kritériuma a Szovjetunió, mint a nemzetközi szocializmus fő menedéke, védelme volt. A proletárinternacionalizmus helyes viszonyt és szolidaritást követel minden szocialista országgal és minden szocialista mozgalommal szemben, amely igazán a szocializmusért, békéért, a nemzetek közötti békés, aktív koegzisztenciáért küzd.

A proletárinternacionalizmus eszméje a kommunistákat arra kötelezi, hogy kitartóan harcoljanak a békéért, elítéljenek minden imperialista akciót, és harcoljanak ellene, hogy kitartóan küzdjenek a nemzetek közötti kölcsönös megismerés, kapcsolat és közeledés feltételeinek megteremtéséért, hogy küzdjenek a kapitalista rendszerre jellemző a nemzeti és faji megkülönböztetés, valamint az egyenlőtlenség, sovinizmus, hegemonizmus összes formái ellen, továbbá a nemzetek függetlenségének és egyenjogúságának megszilárdításáért, de általában az összes nemzetek egymás közötti támogatásáért, a békés, sokrétű együttműködésért, bennünket pedig még Jugoszlávia nemzetei testvériségének és egységének állandó erősítésére, egyenjogúságukért, és akadálytalan anyagi és kulturális fejlődésükért folytatott küzdelemre kötelez.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség vezérelve a minden más kommunista, szocialista, haladó és antiimperialista mozgalommal való kapcsolatában és az összes nemzetközi viszonyokban, eddig is és a jövőben is a szocialista-proletár internacionalizmus lesz".

Ha pedig ezáltal a „proletár internacionalizmus" fogalmával megjelölt elméletekről és gyakorlatokról beszélnénk, ahogyan azt egyes európai és más szerzők értelmezik (írásunkban éppen róluk van szó, és nem az egyes pártok hivatalos álláspontjairól), láthatnánk, hogy e fogalommal számos elméletet, álláspontot és véleményt fednek, amit nem fogadhatunk el. A munkásosztály internacionalizmusára vonatkozó definíciónk, beleértve a „proletár internacionalizmus" fogalmát is, homlokegyenest szemben áll az ilyen nézetekkel. Teljesen érthető, hogy definícióról beszélve nem zárjuk ki a terminológiai jellegű vitákat sem.

*Szükségszerűen különböznek a világról alkotott elképzelések*

Mint ahogyan Programunk is megjelöli, nemcsak a háború utáni időszaktól, hanem pártunk megalakulásától kezdve létező elméleti álláspontról és az egész gyakorlatunkról van szó, amely az egész politikánk lényege. Ebből a szempontból nézve ez a politika teljes mértékben időszerű Programunk többi részével együtt, de egyben azt is igazolja, hogy a XI. kongresszuson sem kell megváltoztatni. Ez sajátos módon bizonyítja a JKSZ tudományos megalapozottságú nézeteit a Programja és a politikája meghatározása alkalmával. Mindehhez a gazdag elméleti és gyakorlati tapasztalat nyújtott alapot, aminek felbecsülhetetlen jelentősége van kül- és belpolitikánk alakulása szempontjából. De ugyanakkor, teljesen érthető, hogy sokoldalú tevékenységet kell kifejtenünk és részt kell vennünk minden olyan hazai és külföldi megbeszélésen, amelyeken e fogalmakkal megjelölt dolgokról és azok definíciójáról esik szó. Tulajdonképpen sokoldalúan és aktívan részt kell vennünk mindenben, amit a proletár internacionalizmus elmélete fed, vagyis mindenben, ami a munkásosztály nemzetközi szolidaritására vonatkozik, legyen az az egyes mozgalmak, vagy egyes szerzők álláspontja. Ezzel kapcsolatban ki kell hangsúlyoznom, hogy egyes szerzők egymástól mindinkább különböznek, nemcsak az egyes országok között, hanem azokon belül is. Ezt mindenképpen haladásnak kell tekinteni és igen hasznos újdonság. Ez már egy olyan helyzet, amely e tekintetben a demokratizmus, a tudományos hozzáállás és a fokozódó alkotó jellegű tevékenység térhódítását igazolja.

Amikor a munkásosztály internacionalizmusának elméletéről és gyakorlatáról van szó, rendkívül fontos, hogy az egyének szabadon kimondhassák véleményüket, de az is, hogy nyíltak legyenek a nézeteik kinyilvánításában. Egy társadalomban az alkotásszabadságot nem lehet elkülöníteni más jellegű szabadságtól, és minél nagyobb a szabadság, annál jobbak az előfeltételek az elmélet és a gyakorlat gazdagításához. E szabadságról beszélve külön szem előtt tartom, hogy ezáltal lehetővé válik kiszorítani a régi gyakorlatot, az egyének, pártok, mozgalmak megbélyegezését, burzsoá nacionalizmus és más „izmus" jelzőkkel való illetését, ahol az ilyen minősítésnek nincs helye. Egészen tömören, meg kell érteni, hogy az emberek szemléletei a világról szükségszerűen különböznek. Senki a saját nézetét nem hirdetheti ki realitásként, és mint olyant nem kényszerítheti rá másra. Erről egyenjogúan kell tárgyalni és levonni a következtetést, egyedül az így meghatározott megállapítások lehetnek közösek. Emellett az ilyen megállapítások gyakorlati igazolása döntő fontosságú. Azok a központok és személyek, akik ezt nem értik

meg, feltétlenül ellenállást váltanak ki politikájukkal és álláspontjaikkal szemben, magatartásuk pedig egy sajátos nyomássá fajulhat. A nyomásról beszélve viszont még egy tényezőt kell szem előtt tartani, nem szabad soha elfeledni, hogy a munkásosztály alkotótevékenysége a legaktívabb és leghaladóbb emberek tevékenysége, és megtalálja az utat az akadályok elhárításához, azt nem lehet sokáig alárendelni. Itt szintén az internacionalizmus mint folyamat fontos szerepet játszik. E tekintetben semmiféle kendőzés, bármilyen erős legyen is az, hosszabb időre nem rejtheti el a dolgok tényleges állását. A múlté már az az idő, amikor ilyesmit meg lehetett tenni. Szemmel láthatóan megváltoztak a feltételek a nemzetközi munkásmozgalomban, vagyis a munkásosztály internacionalizmusa mindinkább az egész osztály tényleges internacionalizmusává válik, tekintet nélkül arra, hogy milyen mozgalomban vagy a mozgalom mely részében szervezik meg. Az egésznek van hatása és ereje, ezért hirdeti a Kommunista Kiáltvány: „Világ proletárjai egyesüljetek!".

### *A mozgalom önállósága*

A munkásosztály internacionalizmusáról vitatkozva nem szabad szem elől téveszteni néhány elfogadhatatlan álláspontot sem, amelyek radikális változásoknak indulnak, elsősorban elméleti téren, de a gyakorlatban is. Minderre jelentős mértékben kihatnak a megváltozott általános feltételek a világon és a munkásmozgalomban. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a jelenlegi fázisban sok hasznos, új felfogást általánosan elfogadtak. Például, igen elterjedt az elméletben és a gyakorlatban is, hogy a mozgalomnak önállónak kell lennie, emellett még igen jelentős az is, hogy mind több ilyen mozgalom van. Napjainkban az ilyen jelenségek sokasága, a szocializmushoz vezető saját út keresése igazolja ezt a legjobban; ez nemcsak követelés már, hanem reális tény, igen elterjedt jelenség, hogy a mozgalmak saját kiépítet utaikat járják.

Szemmel látható, hogy a munkásmozgalomban, egy haladó mozgalomban a centralizmus tarthatatlan, ugyanúgy, mint az olyan együttműködési elvek is, amelyek centralista alapokra támaszkodnak. E tekintetben nagy változások történtek. Elsősorban a szocialista fejlődés nagy lendülettel haladt előre Európában, Afrikában és egész Ázsiában; jelentős erők haladnak e fejlődés útján, az egyes országok munkásmozgalmai önállósultak; véglegesen megszűnt a kolonializmus, kibontakozik a harc a világ gazdaságában az új viszonyok kialakításáért, sok új mozgalom affirmálódott, kialakult a háborúellenes politika, a béke politikája, illetve az el nem kötelezettség politikája; sok új ismerettel gazda-

godott az elmélet; lényegesen megváltoztak az erőviszonyok a világban, az antikommunizmus teljes politikai sikertelenséget szenvedett. E folyamatok hatására, különösen a munkásmozgalom erőteljes fejlődésének és önállósulásának hatására egyes országokban és a világ egyes részein a Kominternnek is le kellett mondania az elfoglalt helyéről. A Tájékoztató Iroda, de még sok más olyan forma is, amelyek a nemzetközi munkásmozgalomra a centralizmust akarták ráerőltetni, megbuktak. Az, hogy az egyes ilyen megnyilvánulási formák megbuktak, azt bizonyítja, hogy nincs lehetőség a lényegük fennállására. Az említett és a nem említett jelentős változások következtében megszűnnek a létezésükhöz szükséges objektív feltételek.

Az e területen jelentkező új elméletek amellett, hogy negálják a centralizmust, elősegítik az új eszmék gyakorlati kibontakozását. Lényegében gyakorlatilag negálják a régit — ez jellemző a jelenlegi fejlődésre — és az újak mindinkább polgárjogot nyernek, a gyakorlat mint igen hasznosakat és szükségeseket igazolja azokat a jelenlegi fejlődési szakaszban. Ez egyben mondhatnám összefüggésben van a társadalmi viszonyok és önigazatásunk fejlődésével, a nemzeti szabadsággal és általában a szabadsággal önigazgatású társadalmunkban. Ez az, ami többek között szükségessé teszi, hogy az önigazgatást mindinkább figyelembe vegyék, hogy az el nem kötelezettség politikája tovább fejlődjék, illetve, hogy tudomást vegyenek róla a világ minden részén, ami régebben — teljesen érthetően — nem fordult elő. Ezért most az el nem kötelezettség politikájának radikalizálására — ahogyan egyesek a fejlődését irányítani kívánják — valójában úgy tekintünk, mint aláaknázási kísérletre, illetve tömb-színezetűvé tételére, ami ellentétben áll a munkásosztály nemzetközi törekvéseivel. Ezekkel az elméletekkel kívánják elnyomni, illetve megtörni az el nem kötelezettek egységét, amely az egyik legfontosabb kérdés ma a világon. Az viszont biztos, hogy az el nem kötelezettek egysége objektív érdekekre támaszkodik a szubjektív erőknek, az el nem kötelezettség eszmei hordozóinak aktív támogatása mellett, s az ilyen tendenciák szükségszerűen vissza lesznek szorítva. E folyamatok egészében véve egységesen haladó jellegűek.

### *Az internacionalizmus sokkal szélesebb körű, és tartalmasabb együttműködést követel*

Teljes mértékben túlhaladott az a felfogás, amely szerint a népfelszabadító mozgalmak a szocialista forradalom tartalékai. Ebben jelentős szerepet játszott a népfelszabadító mozgalmak affirmálódása az el nem kötelezettség politikájának fejlődésében, vagyis az el nem kötelezettség

affirmálódása, amit elősegítettek ezek a mozgalmak. Mindez számunkra szükségessé teszi, hogy a nemzetközi munkásmozgalomról tudományosabb szinten és több oldalról megvilágítva beszéljünk, de ugyanígy még számos új tényezőről is; ez meglehetősen demokratizálódott és mindinkább demokratizálódik. Tulajdonképpen, ahogyan a Programunk is megjelelöli, jelenleg igen aktuális az együttműködés mindenkivel, aki a haladásért küzd a nemzetközi kötelezettségekkel összhangban.

Az internacionalizmus a munkásosztály érdekét tekintve, sokkal tartalmasabb, szélesebb körű együttműködést tesz szükségessé — de különben a forradalmak is most sokkal szélesebb körűek, mint valamikor; minden új forradalom elkerülhetetlenül valami újat ad a közösségnek, vagyis gyarapodnak a tapasztalatok.

Az egyenjogúság, a szabadság, valamint a saját feltételekért, illetve körülményekért vállalt felelősség kérdése mind fokozottabb mértékben van jelen minden nép társadalmi életében. Ez mind fontosabbá válik a szocializmus, a szocializmus fejlődése és győzelme, az egymás közötti egyetértés, a mozgalom és a mozgalmi személyek autoritása szempontjából. Mi ezt igen gyakran kiemeljük, de az egész világon kihangsúlyozzák, hogy mindenkinek joga van olyannak lenni amilyen, és mint olyant kell elfogadni, nem pedig, hogy mások a saját érdekeiknek megfelelően írják elő, kinek milyennek kell lenni, vagyis megkísérlik „meggyőzni", hogy illeszkedjék be a rá kényszerített sémába.

E tekintetben a demokratikus hozzáállás a kommunista pártok közötti, de egészében véve a haladó mozgalmak közötti együttműködés előfeltétele. Ezt Berlin is meggyőzően igazolta. Enélkül elképzelhetetlen az együttműködés napjainkban. Ez egyik lenini elv, amit ki kell hangsúlyozni. Ezzel kapcsolatban ismeretesek Lenin álláspontjai, melyek most is időszerűek, mindaddig időszerűek maradnak, míg nemzetek lesznek és míg harcolni kell a nemzetek közötti egyenjogúságért. De Lenint is, illetve művét megkíserelték hamisítani, elferdítve idézeteit és más módon. Lenin életművével azonban nem lehet visszaélni, mert az egész világon teljes egészében ismert. Emellett Lenin szemléltetően kiemelt mindent, ami fontos a nemzeti kérdéssel kapcsolatban, így az egésztől függetlenítve nem lehet részleteket kiragadni. Lenin géniuszát nem hamisíthatják meg! Ezt annál is inkább szem előtt tartjuk, mert a világon nagyon megváltoztak a társadalmi és erőviszonyok.

## NEM LEHET MECHANIKUSAN KÜLÖNVÁLASZTANI A NEMZETI AKCIÓT AZ INTERNACIONALISTA SZOLIDARITÁSTÓL

*A szolidaritásnak nem lehet nemzet feletti jellege: a szubjektivitás tagadása a saját felelősség tagadása is a meghatározott szolidaritás kinyilvánításában és vállalásában*

A mi belső társadalmi-gazdasági rendszerünk, mely alatt az alkotmány szellemében a nemzetek és nemzetiségek közötti egyetértést, illetve a köztársaságok és tartományok közötti egyetértést kell érteni, arra utal bennünket, hogy mint eddig is, nemzetközi téren is ezt az irányvonalat kövessük. Ez annál is inkább jelentős, mert az érdekek nincsenek úgy egybehangolva mint országunkban, ami természetes és érthető is, mivel egy egyedülálló ország, egy egyedülálló állam vagyunk, amelyben a szocialista önigazgatási viszonyok fejlődnek. Innen ered, hogy nemzetközi téren is aktuálisabb, kifejezettebb és szükségszerűbb a harc az egyenjogúságért. Ezért mondhatjuk, hogy az egyenjogúság és az érte folyó küzdelem olyan tényező, amely nélkül nem lehet semmit tenni, mely nélkül nem lehet haladó a magatartásunk.

### *Az elmélet és a gyakorlat közötti éles ellentét*

Az életben bebizonyosodott, hogy igen sok párt önálló és egyenjogú társadalmi akciót vállalva tömegesedett, erősödött meg; ezáltal közvetlenül növelte befolyását, tekintélyét mind hazai, mind nemzetközi viszonylatokban. Ez nemcsak elméleti doktrínér kérdés, hanem minden párt, minden nemzet, de általában a szocializmus politikai vitális gyakorlati érdekeit érintő kérdés. Ebben rejlik a nemzeti és a nemzetközi dialektikus kapcsolata. Gyakorlatilag ezáltal nyilvánul meg. Számos példán rendkívül érdekes elemzést lehetne készíteni a világon az egyes pártok és mozgalmak kibontakozásáról, alakulásáról.

Ezek a kérdések valószínűleg igen érdekesek korunk tudományos vizsgálatai szempontjából is. De még ez nem jelenti azt, hogy a tudományok, a történelemírás, valamint a publicisztika terén nem nagy az érdeklődés a múlt eseményei iránt. Így például tanúi lehettünk olyan kísérleteknek, hogy rehabilitálják a múlt eseményeit, például a Tájékoztató Iroda határozatát, Sztálin egyes tetteit. Az új törekvések nagy erővel hódítanak teret, a régi pedig az új térhódításának feltétlen kísérőjeként, ellenállás formájában nyilvánul meg.

A régi módszerek szerint kísérelik meg most is leplezni a történelmi igazságot, megkísérlik palástolni a mozgalmunkban és országunkban tett goromba beavatkozási kísérletet, vagyis azokat a centralisztikus törekvéseket, amelyek állandóan összeütköztek a mozgalommal és a párttal. Mindez abban az időben rendkívül súlyos nyomásként nehezedett hazánkra, önállóságunkra. Most ezt másképp teszik. Valamikor nem világos nyelven, leplezve, de mégis eléggé nyíltan, ahhoz hogy megértsük, miről van szó, tekintet nélkül arra, hogy egyes szerzők — akikről írásunkban szó van — el szerették volna kendőzni. Most elkerülik a konkrétumokat, általános elvek fedezékébe rejtőznek, általánosságokra, verbálisan a marxizmus-leninizmus elveire hivatkoznak, önkényesen tolmácsolva azokat, ahogyan az számukra megfelel. Mindez magától érthetődően éles ellentét az elmélet és a gyakorlat között.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség sokoldalú viszonyt alakított ki az összes jelentősebb kérdés és jelenség iránt, így az internacionalizmussal, az el nem kötelezett politikával szemben, de az olyan jelenségre vonatkozóan is, mint pl. az eurokommunizmus stb. Mindezeknek a kérdéseknek mi igen nagy jelentőséget tulajdonítunk, mert nézeteink összességét érintik a mozgalmak közötti, de különösen az országok közötti viszonyokkal kapcsolatban. Hasonlóképpen igen nagy jelentőséget tulajdonítunk még az olyan kérdéseknek mint pl. az új gazdasági rendszerért folyó harc, a kultúra és az egymás közötti tájékoztatás kérdése, amelyek különösen az utóbbi időben, az el nem kötelezett országok közötti együttműködésben nyilvánultak meg. Tekintettel a teljes és tárgyilagos tájékoztatás jelentőségére, a dolgok egyoldalú bemutatása egyben azok elferdítése is, az új pozitív jelenségeknek hiányosságként, egybehangolatlanságként való bemutatása. Az utóbbi időben ilyen jelenségekkel találkozhatunk a jelentősebb aktivitásokkal szembeni viszonyulásban.

### *A szolidaritás mind jelentősebb tényező*

Magától értetődő, hogy mindebben a munkásosztály szolidaritása igen fontos folyamat. Az ilyen alapon történő együttműködéshez rendkívüli erőfeszítésekre van szükség és igen pontosan meghatározott szelektív viszonyt kell kialakítani a pártok és mozgalmak között, mert a pártok politikája és gyakorlati tevékenysége egymás között különbözik. Tekintettel arra, hogy a nemzetiségi kérdés az újabb időszakban széleskörűsége, intenzitása szempontjából rendkívül fontos, nagy horderejű kérdés, így a nemzetközi szolidaritás mind időszerűbbé válik. Nem lehet mechanikusan elkülöníteni a nemzeti akciót a nemzetközi szolidaritástól.

Az együttműködés mind jelentősebbé, sokoldalúbbá, összetettebbé, szerteágazóbbá válik, tartalma megváltozik, kibővül. Többek között ez az oka annak, hogy az utóbbi időben mind több szó esik az internacionalizmusról, majd mind több és több várható, de ugyanakkor sok eltérő véleményre is számíthatunk. Az igen gyakran eltérő vélemények, viták, viszont nem jelentik egyben a Marx, Engels által a Kommunista Kiáltványban meghirdetett elvért — Világ proletárjai egyesüljetek! — való küzdelem negációját. Sőt, ez a harc az egyesülés útja.

Programunkból látható, hogy milyen jelentőséget tulajdonítunk e kérdésnek, és ezzel kapcsolatban milyen gyakorlatot folytatunk a JKP megalakításától kezdve az októberi forradalommal a Spanyol Köztársasággal, a kínai és még sok más forradalommal szemben, mint pl. a kubai, algériai, vietnámi és albániai, továbbá számos felszabadulási mozgalommal, a korábbiakkal és az újabbakkal szemben. A szolidaritás viszont egyáltalán nem lehet nemzetiség feletti: a szubjektivitás tagadása egyben a saját felelősség tagadása egy meghatározott szolidaritás kinyilvánításában, vállalásában. Ilyen esetben elvesznek a szolidaritás elemei. Tekintettel egyes szerzők elméleteire, de ettől függetlenül is, ezt az elemet nem szabad szem elől téveszteni.

Ezek alapján levonhatjuk azt a következtetést a szolidaritásról szólva, hogy csak azok győznek, akik vállalják saját felelősségüket, és természetesen csak az ilyenek számíthatnak mindenki más sokoldalú támogatására. Csak az ilyenek tudják e támogatást hasznosítani minden más, illetve más értelmezés, a saját ellentétévé válhat. Egyes elemzések a szocialista viszonyok fejlesztéséért vívott, segítség nélküli küzdelemben a mozgalmak, illetve országok sikertelenségét látják elő, ez pedig valójában csökkenti az önállóságukat. Tehát, abból a tézisből kell kiindulnunk, hogy egységesnek kell lennünk a különbözőség tekintetében, vagyis teljes mértékben respektálni kell a nemzeti feltételek különbözőségét, az önálló forradalmi erőket, a forradalmi mozgalmak önállóságát, a nézetek különbözőségét, továbbá az érdekek önálló meghatározását különböző megegyezési formák által. Mindez arra a következtetésre utal, hogy nincsen szükség külön törzskarokra, direktívákra és monolitásra ezen a téren.

Mindezeket az új jelenségeket, a mozgalmak szélességét — különösen a népfelszabadító mozgalmakat és az el nem kötelezettséget — sokkal átfogóbban kell vizsgálni. Figyelembe kell venni az összes legkülönbözőbb megnyilvánulási formákat. A különféle nézetek sokaságát, mert az új tényezők a munkásosztály internacionalizmusáról szólva is ezt feltétlenül megköveteli. E tekintetben az eurokommunizmus is ösztönző erő, különösen ha a tömbök közötti feszültség és a felosztottság feloldásáról van szó. Ebből a szempontból az el nem kötelezettség vagy egé-

szében véve a munkásosztály internacionalizmusa pozícióinak erősítése szemszögéből az eurokommunizmus megértést, támogatást érdemel. Ennek kapcsán el kell még mondani, hogy ugyanakkor az új gazdasági rendszerért folyó harcról van szó, amely nélkül nehéz megérteni a jelenlegi körülmények között a nemzetköziséget. A kérdések olyan megközelítéséről van szó, amely kizár mindenféle nyomást és mindazt, ami a jelenlegi feltételek között fenntartja az elnyomást, illetve lehetővé teszi annak fennmaradását. Ilyen ellentétek természetesen lesznek a jövőben is, mind a gyakorlatban, mind az elméletben. Illúzió lenne azt gondolni, hogy nem lesznek. Maga az internacionalizmus struktúrájának, átfogóságának változásával új elméletre és új gyakorlatra lesz szükség, ez pedig most időszerűbb, mint bármikor. E téren másképp kell tekinteni az elméleti örökségre, annak lényegére és formáira; e tekintetben egyes akadémiai elméleti viták napjainkban külön figyelmet érdemelnek.

### *Még valamit a centralisztikus törekvésekről*

Szemmel láthatólag napjainkban külön kellene beszélni a centralisztikus törekvésekről. Ebben az előadásban viszont részletesebben nem szóltam róluk, csak éppen érintettem. Részben e törekvések tartalmára is utaltam a szöveg más fejezeteiben. Ezúttal azonban mégis mondanék valamit ezekről a törekvésekről is. A centralisztikus, unifikációs törekvések kényszerítése, ráerőszakolása gyakran igen különböző formában fordul elő. Többek között kétes az eredetisége az egyes nemzeti keretek közötti integrációra vonatkozó törekvéseknek és elméleteknek, amelyek nem veszik figyelembe az érdekek összes sajátosságait, a gazdag tapasztalatokat, többek között egy kultúra, egy nyelv keretében az etnikai megnyilvánulások gazdagságát, továbbá egyes országok sajátosságait, több nyelv és írás használatának gazdagságát. Mindezek a sajátosságok a történelmi fejlődés eredményei, és jelenleg is reális érdekekre támaszkodnak. Ezért a jelen realitásai mellett a múlt iránt is sokoldalú, objektív viszonyt kell kialakítani és törekednünk kell a múlt tudományos, reális magyarázatára.

Az például, hogy nemzeteink különböző körülmények, feltételek mellett éltek, többé vagy kevésbé élvezték a szabadságot, az egyes társadalmi folyamatok — többek között a nemzeti önállósulás — lassabban vagy gyorsabban zajlottak le, még nem jelenti azt, hogy nincsen minden nemzetnek saját történelme, nincsenek saját tettei, kiemelkedő fiai. Sehol az élet nem folyt hosszú időközön át esemény nélkül. Ezért a múltat olyannak kell bemutatni amilyen, ezt külön ki is kell hangsú-

lyozni. Eközben szem előtt kell tartani, hogy a nemzeti kérdés pszichológiai oldala igen jelentős, akkor is, amikor az internacionalizmusról van szó. Például Sztálint és a sztálinizmust pszichológiai okokból kifolyólag sem tudjuk elfogadni, habár természetesen, nem ez a leglényegesebb ok.

Ezért ezekre a sajátosságokra nem lehet úgy nézni, mint ami már elmúlt, és kevésbé progresszív. Sajátosok az érdekek és a feltételek, kezdve az alkotótevékenység kibontakozásától az egyes kultúrák keretében is. Az alkotótevékenység az egyes területeken sok tekintetben különböző, még egy nemzet esetében is. Kifejezett különbségekre is van példa. Éppen ezért e kérdés megközelítésében és más téren is ezt az elemet is szem előtt kell tartani. A kultúrák integrálódnak egy nemzet keretében, de meghatározott egységek keretében is, így az egész világon is közelednek, de olyan szinten és olyan módon, ami nem gátolja az önállóságot, az eredetiséget és nem ködösíti, nem idegedíti el az érdekeket. A mi feltételeink között az ilyen centralisztikus törekvések különösen negatív formában nyilvánultak meg, mint pl. az etnocentrizmus, metropolizmus, illetve meghatározott monopolérdekek alakjában, továbbá egyes hagyományos nézetekkel való visszaélés formájában. E tekintetben az egyes nemzetek kérdésére vonatkozóan megbukott a burzsoázia politikája, nem lehetett elfogadni, mert a nemzeti kérdést egoista, burzsoá módon közelítette meg. A nemzeti ilyen felfogása szerint egy nemzetről szólva nem nemzetellenes hozzáállás, ha az érdekek sokaságát látjuk az adott nemzet, illetve egyes részeinek keretében; egyes sajátosságok, különbözőségek méltányolásával még nem állunk ellentétben az egész nemzet érdekeivel.

### *A progresszív értelemben vett nemzeti*

A különbözőségek figyelmen kívül hagyásával nem lehet az egészet sem áttekinteni. Egyesek számára ez még most is nyílt kérdés, ami olykor az eufóriákban jelentős mértékben felszínre kerül, akár tömegmozgalomról, akár kvázi-liberalizmusról legyen szó. Annál is inkább figyelembe kell venni, mert a nemzet egyes részeinek saját érdekei is vannak, mely érdekek közösek a velük együtt élő nemzetek érdekeivel. Tehát mindez az egész nemzet érdekeinek összetevő része (mindezt magában foglalja nálunk a nemzeti kérdésre vonatkozó elmélet és gyakorlat, mivel ez már ismert dolog, nincs szükség arra, hogy ez alkalommal megismételjük). Ha nem vesszük figyelembe azon a területen jelentkező sajátoságos érdekeket, ahol a nemzet egy része él, akkor nem ismerhetjük meg a vele együttélő nemzetek érdekeit sem. Szerintem ezt pontosan vonatkoztathatjuk a Boszniában és Hercegovinában élő szerb és

horvát nemzetiségűekre. Jól látható, hogy mindazok a közös vonások mellett, ami a nemzeteket összefűzi — a szerbekről, horvátokról és muzulmánokról, az egész nemzetről beszélve, már ismert dolog, ezért nem ismétlem — e nemzetek részeinek vitális, fontos érdekét képezi az őket közös szövetségi államba összefogó érdek mellett a Bosznia és Hercegovina Köztársaság keretében megvalósuló érdek is. Mert azzal, hogy Bosznia és Hercegovina területén szerbek, horvátok és muzulmánok is élnek, ez az ő szülőföldjük, ahol szabadon megvalósítják saját és közös érdekeiket a nemzeti, a szocialista közös zászló alatt, mely mindazt jelképezi, ami számukra Bosznia és Hercegovina Köztársaságban közös, ami őket összeköti és önállóvá teszi. Ez feltétlenül pozitívan hat ki az egész nemzetre és a nemzetek közötti viszonyokra.

Tehát ezt is, mint a progresszív értelemben vett nemzetit kell felfognunk, mint a nemzeti kérdés burzsoá megközelítésének negációját. Ismeretes a burzsoázia kapitulált, ezt a kérdést nem tudta megoldani, mert érdekei egoisták, kizárólagosak voltak. Ezt a hozzáállást azért is szem előtt kell tartanunk, mert országunk sajátságos módon megszervezett, szövetségi állam, melynek szerves részei a köztársaságok. A köztársaságok keretében pedig a legszélesebb körű, legsokoldalúbb kapcsolatok valósulnak meg, főleg a társadalmi gazdasági rendszer legjelentősebb területei egységes feltételei tekintetében, a szabadság és az egyenjogúság terén. A régi burzsoá felfogások mindezt nem ismerték el, ezért nemzeteink sem fogadták el azokat a nézeteket.

Ha az ilyen, lényegében véve burzsoá nézetek a jelenlegi feltételek mellett ismét felvetődnek, felbukkannak, és ellenállással találják szembe magukat, akkor megkísérlik azt úgy magyarázni, mint nemzeti nichilizmust, amely azt az állítólagos veszélyt rejti magában, hogy új nacionalizmusokat szül. Tulajdonképpen unitarista nacionalizmusról van szó, amely már maga nacionalizmus és nincs mit újat szülnie, ahogyan azt egyesek állítják. Azzal, hogy méltányoljuk a nemzet egyes részeinek érdekeit, ezzel a nemzet részeinek és az egész nemzet szabadsága nem vész el, ezzel a nemzetek egymáshoz közelebb kerülnek, felemelkednek. Ebben rejlik a nemzet boldogulása és jövője. Ezzel nem veszítenek hanem nyernek. Ez a jelen és a jövő távlata. Valójában az ilyen elméletek expanzió bázisául, a jelenlegi feltételek mellett mások feletti dominació alapjául kellene, hogy szolgáljanak, nemcsak az egyes nemzetek részeire vonatkoztatva, hanem tágabb értelembe véve is. Gyakorlatilag az ilyen elmélet csak egyetlen meghatározott érdeket képvisel, amely eredetiségében a burzsoá érdekekre hasonlít, mert mindazok a törekvések hozzák felszínre, amelyek (a burzsoáziához) hasonló alapok megteremtésére törekednek, legyen az technobürokrata, vagy kapitalista viszonyokra való törekvés.

*A piemonti példa alapján kialakított politikát és elméletet soha sem lehetett megvalósítani*

Meg kell érteni mindazt, ami objektív, amit a mi nézetünk is szem előtt tart, és meg kell érteni a mi politikánkat ezen a területen, de az ilyenek azt nem tudják, vagy nem akarják. Az objektívum ellentétben áll az ilyen idegen nézetekkel, nemcsak a mi nézetünk ellentétes azokkal. Emellett ki kell hangsúlyozni a nemzetet senki sem „javíthatja" meg, mindegyiknek meg van a saját útja, fejlődése, érdeke. Még Bosznia és Hercegovina, illetve a benne élő nemzetek érdekei esetében is — a két háború között és korábban — minden olyan alapon történő kísérlet, amely ezt figyelmen kívül hagyta — az adott nemzet sajátosságaira gondolok — mesterkélt volt és sikertelenül végződött. Ezt a legjobban igazolják a polgári politikai pártok. A nemzet egyedül a JKP vezetése alatt, a forradalomban lelt önmagára, a kivezető útra.

Ezért nálunk sem a piemonti politika, sem elmélet nem tudott érvényesülni, nem tudott megvalósulni. Teljesen irreálisnak bizonyult, egy valószerűtlen kópia, a kérdés önállótlan megközelítése, ami objektíve el nem ismert érdekeken alapul, nem vette figyelembe az érdekek sokaságát. Ezáltal az ilyen hozzállás a jelenlegi feltételek mellett internacionalistaellenes. A múltban mesterkélt volt, soha sem lehetett elfogadni, soha sem tudott fennmaradni. Magától megsemmisült ugyanakkor, amikor erőltetetten megjelent, tehát csak negatív következményeket hagyott maga után.

Közismert dolog az érdekeket és a fejlődési irányvonalat nem lehet erőszakosan meghatározni, meg kell azt érteni, és reálisan kell irányítani, szem előtt tartva az objektív folyamatokat és mindazt, amit az jelent. Egy meghatározott nemzet keretében a közös összefűző érdekek mellett — melyek ismeretesek, ezért most erről nem beszélek — számos különbség is van, amelyek területi és más alapokon nyilvánulnak meg. Ezt az adott nemzet részeinek és a velük együtt élő nemzetek életében lejátszódó esemény és a hosszúéves közös fejlődésük teszi szükségessé, vagyis a történelmi — világi körülmények összessége feltételezi. E fejlődés lényegében nincsen semmi rendkívüli, vagy a mi feltételeink között nincsen semmi káros. Ez a mi életünket a jó politikánknak és a szubjektív szocialista erőknek köszönve, termékenyebbé, gazdagabbá teszi, illetve megkerestük, megtaláltuk a körülményeinknek legjobban megfelelő megoldásokat. Ezek a megoldások már régóta a mi objektív létezésünk, életünk részévé váltak, mint már említettük, spontánok, mint ahogy spontán a szocialista önigazgatású társadalmunk. Így sikeresen építjük társadalmunkat, közös életünket, amely elveti a nem alkotó

jellegű, terméketlen hozzáállást, vagy csoportoskodást, mint ahogyan a kvázi-liberalizmust is.

Ezért körülményeink között igen nagy jelentősége van ezen a területen mind az elméletnek, mind a gyakorlatnak. Nagy mértékben hozzájárul ahhoz, hogy jobban megértsük a világeseményeket, habár természetesen ellenezzük a leegyszerűsített analógiákat. Véleményem szerint, a jelenlegi és a jövendőbeli eseményekről szólva, illetve azok teljesebb megvilágításáról, a tudományok számára teljes szabadságot és minden feltételt meg kell adni, hogy minél jobban érvényesüljenek. A JKSZ politikája és országunk e tekintetben szilárd támasztékra lel. Egyes törekvések az a teória szerint, hogy elhanyagolható a gyakorlat, különösen kényes kérdést jelentenek, szemmel láthatólag már magukba véve helytelenek, mint ahogy helytelen a verbalizmus, vagy a társadalmi akcióban a konkrét harctól való menekvés.

### *A nagyokra és kicsikre egyaránt érvényes keletkezése*

A nemzetek kereteiken belül, de a nemzetek egymás között is többek között akkor közelednek, ha ismerik egymást, ha fejlett az internacionalista együttműködési szellem és egyik a másikára mind sokoldalúbban hat. A közeledés az információk egymás közötti közlésével, annak fejlesztésével, a nyelvek ismeretével és sok más tényezőnek köszönve valósul meg. Az ilyen közeledés nem lehet kényszerített, illetve ezáltal nem sérthetik meg a nemzetek identitását; ez nem jelentheti a kultúra eredetiségének elvesztését, hanem gazdagítását, a közös megteremtését. Ami közös, új szellemileg is, gyakran tartalmilag is, de egész struktúrája szerint is. Ez nem mechanikus egyesülés, ahogyan egyesek megkísérlik magyarázni, és nem is a nemzetek erőszakos integrációja. Ez valójában egy új, közös megteremtése, amit soha nem lehet senkire rákényszeríteni; ebben a jelenségben mindenki aktív részvevő, mindenki beleadja identitásának egy részét, és így e tekintetben minden kultúra folytatódik, de nem csorbul meg eredetisége.

Ez egy tényállás, ami jelenleg a mi gyakorlatunkban valósul meg, de meghatározott módon lényegében véve világviszonylatban is lehetne beszélni róla. Az új keletkezések egyben annak a keletkezése, ami egyaránt érvényes mindenkire — a nagyokra és kicsikre is. Ezért a piemonti példájára épült elméletet a szocialista országok között szűkebb vagy tágabb értelemben véve nem lehet elfogadni. A világon széles körben ismertek az e téren szerzett tapasztalatok. Ma már még a katolikus egyház is a lokális egyházi autonómiák kialakítására törekszik, mert egyes vitális problémáit, többek között a belső egység kérdését

nem tudja másképp megoldani. Határozottan állíthatjuk, hogy ha Jugoszlávia nem volna több nemzetű ország, az egyes területek fejlődési különbségei és ellentétei miatt szintén szövetségi berendezésű kellene, hogy legyen. Ezért jelenleg az analógia akár a belső, akár a külső viszonyokra vonatkoztatva, továbbá a mi feltételeink között, a leegyszerűsített következtetések levonása nagy veszélyt rejt magában, és nemzetközi téren sem lehet elfogadni. Ezek az analógiák nincsenek összhangban a munkásosztály internacionalizmusával, mert legtöbb közülük, mint a piemonti példa elmélete, a centralizmusra törekszik, ami szükségszerűen meg kell, hogy bukjon; az életben mindinkább megbuknak elméletileg és gyakorlatilag az egész világon. A mi gyakorlatunk alapján nekünk könnyebb megértenünk ezeket a folyamatokat.

### *A Tito által kijelölt út új korszakot nyitott az egymás közötti viszonyok fejlődésében*

Az önigazgatás lényegében véve e tekintetben is igazi feltételeket teremt a nemzetek önállóságához, szabadságához és egymáshoz való közeledéséhez. Nagyon érdekes, fontos, hogy az önigazgatásról szerte a világon meghatározott formában mindenki beszél, mivel a nemzetek fejlődése, szabadsága, önállósága és egymáshoz való közeledése szempontjából ez igen fontos kérdés. Ha már szélesebb körben elterjedt és fejlődik, általa kifejezésre juthat mindaz, ami megkísérel harcolni, sőt sikeresen felveszi a harcot mindaz ellen, amit az erő és hatalom bármilyen formában kényszerít.

A Tito által kijelölt út elmélyítette és tovább fejlesztette a marxizmust, új korszakot nyitott az egymás közötti viszonyok fejlődésében. A JKSZ mindig hozzáértően összekapcsolta az önállóságot és felelősséget a demokratizmust és szervezettséget a szolidaritással, a kölcsönös segélynyújtással nemzetközi téren. Mi egész idő alatt segítettük a szocialista forradalmakat is, de az összes felszabadító mozgalmakat is. Ma is segítjük őket, mint már ki is hangsúlyoztam. Felszabadultunk, vagy — a legszélesebb tömegek szintjén szemlélve — felszabadulunk a nemzeti előítéletek korlátai alól, amelyek gátolják a dolgozót, a nemzetek közeledését, és mint ilyenek állandóan jelen vannak a szocializmus fejlődésének és általában a munkásosztály érdekeinek kérdéseivel kapcsolatban. Tulajdonképpen egyesek még most sem látják e kérdések történelmi jellegét, és történelmi feltételezettségét. Ebben és itt láthatjuk az érdekek vitalitását, önállóságát, vagyis az önállóság iránti érdekeltséget még akkor is, ha a szocialista fejlődésről van szó.

Mindig amellett foglaltunk állást, hogy mindenki önállóan kell, hogy

legyen saját útjainak keresésében, mert ez az út vezet a nemzetek közötti távolság áthidalásához, ez bebizonyosodott a mi társadalmi gyakorlatunkban is, de az egész világon ez bizonyult az igazi útnak ahhoz, hogy a proletariátus váljék a forradalmi akció, a nemzetek közötti testvériség hordozójává, a világ fejlődési távlata pedig ez. Ezt pedig a szocializmus magával hozza az egyének és a nemzetek sejtetett teremtési alkotásai lehetőségeivel együtt. Azért küzdöttünk, hogy megértsük Marx, Engels és Lenin műveinek lényegét, erre alapoztuk megoldásainkat, akcióinkat, politikánkat, ezen az alapon harcoltunk mindenféle kizsákmányolás, elnyomás és monopólium ellen. A proletariátus diktatúráját mindig az osztály nélküli társadalom kiépítéséhez, ennek keretében pedig az osztály konkrét, közvetlen szerepéhez, teremtésre való hivatottságához, a mindennapi életben való felemelkedéséhez kapcsoltuk. Egyiket a másiktól nem választottuk külön, mint ahogy nem különítettük el a konkrét érdeket az általánostól, mert mindez más feltételek mellett saját ellentétébe mehet át.

Tudjuk, hogy mi magunk vagyunk a felelősek a saját helyzetünkért, de ugyanakkor szolidárisaknak kell lennünk minden más nemzettel és mozgalommal, vagyis az egész világ munkásosztályával. Mert ez a mi érdekünk. Mi mindig ilyenek voltunk és ilyenek is maradtunk — még akkor is, mikor igen nehéz helyzetben voltunk, mikor minden oldalról nagy nyomásnak voltunk kitéve. Amikor a legnehezebb helyzetben voltunk, hittünk a szolidaritásban és meg is kaptuk azt. Egy bizonyos ideig nem élveztük a kommunista pártok szolidaritását, de megleltük a felszabadító mozgalmakban és más munkáspártok, haladó értelmiségiek, de általában a haladó emberek támogatásában. A kommunista pártokkal fokozatosan változott a viszony, és most egészen más helyzetben vagyunk. Meg kell viszont jegyeznünk, hogy ez a munkásosztály internacionalizmusa volt, vagyis az a folyamat, amely Marxnak a Kommunista Kiáltványban közzétett jelszava: „Világ proletárjai egyesüljetek" szellemében fejlődik. Ez az ami többek között szavatolja a szocializmus győzelmét a világon.

### *Eddig és ezután is mindig ellenezzük a nemzetek elnyomását*

Elmondhatjuk, hogy annál inkább erősödik a munkásosztály és általában a szocialista erő, minél inkább érezhető a kapitalizmus hanyatlása. Ez viszont még nem jelenti azt, hogy e tekintetben kevésbé jelentős a nemzeti szabadság és a nemzetek önállósága. Az egyenjogúság és a demokratizmus elvének mind fokozottabb megnyilvánulása ilyen feltételek mellett erősítik a mozgalmat, bizonyos autoriást kölcsönöznek a moz-

galomnak, legyen az nagy vagy kicsi. Az ilyen autoritásért való küzdelem ezeken a pozíciókon ma haladónak tekintendő, és mi az ilyen harcot üdvözöljük.

A mi mozgalmunk korábban is, és az utóbbi időben is jelentős aktivitást fejtett ki ezen a téren. Mindez azonban még nem jelenti, hogy nem láttuk meg mindazt, ami internacionalistaellenes, mert több alkalommal szembeszálltunk az ilyen jelenséggel a II. világháború alatt, de előtte is, és utána is. Eközben ki kell emelnünk, hogy nem volt különbség gondolataink és tetteink, elméletünk és gyakorlatunk között. Akcióink mindig konkrét formát öltöttek, elméletünk e tekintetben is teljesen világos és mindig aktuális volt.

Szolidaritásunk mindig konkrét volt, amikor az országunkról és a világról volt szó. Mi lehettünk ilyenek — kiépítettük a nemzetek közötti legteljesebb egyenjogúsághoz vezető utat, eddig és ezután is ellenezzük a nemzetek mindenféle elnyomását, mint ahogyan ellenezzük az emberek feletti zsarnokságot. A forradalomban az emberek — a nemzetek feletti elnyomás ellen harcoltunk. A népfelszabadító háború magába foglalta, felölelte mind, mind e harcainkat, küzdelmeinket. Küzdöttünk azért, hogy minél teljesebben megvilágítsuk a nemzeti kérdést, gyakorlati és elméleti oldaláról. Különösen jelentős volt a társadalmi-gazdasági viszonyok fejlődési útját kijelölni, majd a társadalmi-politikai rendszerét is. Nagyon fontos, hogy eddig is és ezután is harcolunk a nemzetek, nemzetiségek és népek rabigába hajtására való törekvések ellen, mert az összeegyezhetetlen a munkásosztály szerepével, illetve a felszabadításra való elhivatottságával. E tekintetben mindig készek voltunk más tapasztalataiból tanulni minden nemzeti önelégültség nélkül, mások gazdag tapasztalatai iránti irigység nélkül, mivel mások pozitív tapasztalatai bennünket csak örömmel töltöttek el. A nálunk kibontakozóban levő folyamat biztosan még inkább ösztönözni fog bennünket ezen az úton. Kardelj elvtárs nemrég a politikai rendszerről beszélve többek között a következőket mondta:

„Mindennek köszönve, társadalmunk társadalmi-gazdasági tartalma és struktúrája még szilárdabbá vált a konkrétan kidolgozott és megerősödött szocialista önigazgatási termelési viszonyok alapján. Ezek a viszonyok tovább fejlődnek a szocialista demokrata elvek szellemében, valamint funkcionális, szervezeti értelemben is. Ezek a viszonyok teszik lehetővé és biztosítják, hogy társadalmunk minél nagyobb mértékben szabadon, önállóan fejlődjék az önigazgatás útján, a saját objektív belső törvényszerűségei szerint. Ez azt jelenti, hogy a társadalom további funkcionálása mind kevésbé fog az államapparátusra támaszkodni, viszont annál inkább az önigazgatási alapokon társult, demokratikusan szervezett dolgozók erejére és kezdeményezésére, akiket a társadalmi

tulajdonban levő eszközökkel végzett társult munka a szabad termelők közösségében mind szorosabban összefűz. Más szavakkal, az állam és az államapparátus szerepének erősítése helyett — ami a szocialista termelési viszonyok államtulajdoni formáira jellemző — mind szélesebb területeken ki fog bontakozni a dolgozók önigazgatási szerepének erősödése a társult munkában és más önigazgatási érdekközösségekben, továbbá társadalmunk küldötti rendszerében".

## A NEMZETEK EGYMÁSHOZ VALÓ KÖZELEDÉSE, A SZABADSÁG ÉS EGYENJOGÚSÁG ALAPJÁN KIALAKULÓ KAPCSOLATA NYÍLT FOLYAMAT

*Az önigazgatásban szerzett tapasztalatok mind atraktívabbakká válnak a világon, egyaránt jelentősek mind a nemzeti, mind a nemzetközi kérdés szempontjából*

A nemzetek kapcsolata és a nemzetek úgynevezett integrációja, valamint az internacionalizmus ma kiemelt figyelmet érdemel. Figyelmet érdemelnek ezek a kérdések az egyes országok, egyes nemzetek keretében, de világviszonylatban is. A nálunk fennálló helyzetről szólva elmondhatjuk, hogy igen erős a nemzetek közeledésének, a szabadság és egyenjogúság alapján kialakuló kapcsolatának folyamata. Minél inkább affirmálódik önigazgatási rendszerünk, a szabadság, egyenjogúság, a közösségben érvényesülő közös érdekek, az élet gazdasága, illetve ha minél sokoldalúbban fejlődnek és megnyilvánulnak az új elemei, mint pl. a politikai rendszerünk, a dolgozók alkotó tevékenységében annál teljesebben érvényesül. Meg kell azonban jegyezni, hogy az egyes nemzetekről lévén szó, mint efemer törekvés az egyes nemzetek etnocentrizmusa bizonyos mértékben ennek megakadályozására irányul, mint ahogyan már mondottam. A kapcsolatuk, általános egymásra utaltságuk centralizálására való törekvés szemmel láthatólag a nemzetek közötti ellentétek szításának kísérlete. A nemzetek közötti különbségek korábban is megnyilvánultak. Bosznia és Hercegovina területén élő alkotók műveiben is kifejezésre jutottak mint pl. a szerbeknél Petar Kočić, a horvátoknál Tugomir Alaupović és mások.

### *A szocialista erők új formái*

Világszerte harcok folynak a nemzetek szabadságáért, az egyes népek, országok, nemzeti felszabadulásáért. Sok esetben a folyamatok nem differenciálódtak, nincsenek pontosan kijelölve a nemzeti kérdés meg-

oldásának útjai, a világ egyes részein még csak halványan rajzolódtak ki a megoldások körvonalai. A megoldást az egész világon keresik, és ezt külön ki kell emelnünk. Ez az, ami többek között elősegíti a szocializmus, de általában a haladó szocialista orientáció győzelmét. Erre vonatkozóan főleg Afrikára, Ázsiára és Latin-Amerikára gondolok. Ebben lehet az eurokommunizmus lényege is, mert a munkásosztály e téren is mindinkább a nemzeti érdek hordozójává, illetve e kérdés tekintetében az internacionalista nézetek hordozójává lesz. Mindezt úgy is mondhatnám, hogy a szocialista erők új megnyilvánulási formái. E tekintetben az internacionalizmusra vonatkozó viták még jelentősebbek lesznek. Az élet azt igazolja, hogy az internacionalizmus hordozóiról szólva ezeket az erőket nem lehet csak egy meghatározott erőre vagy egy meghatározott pártra csökkenteni. Az élet ezt bizonyította az egyes forradalmakban is, min pl. az algériai és mások, hogy amikor a problémák felszínre törnek, megoldást keresnek a kommunista pártok nélkül is, ha azok nem képesek azt megérteni, kifejezésre juttatni, vagyis biztosítani a vitális népi érdekek megvalósulását, viszont tudjuk, hogy vannak ilyen pártok és felfogások is. Szemmel láthatóan az élet is igazolja — tekintet nélkül az ellentétes véleményekre — a vezetőszerep kérdése nincs apriori megadva. Mondhatnánk inkább fel van adva.

Az élet azt igazolja, hogy nemcsak a felfogások ellentétesek, hanem a megoldások is, amelyek azokat a gyakorlatban teljes mértékben negálják. Itt az egyes szerzők elmélete közvetlenül ellentétbe kerül az élettel, a gyakorlattal. Véleményem szerint, ezt igazolja Algéria és Kuba is, amint már mondtam, de más példák is. Ezeken a példákon világosan látható az is, hogy mit jelent a monolitásról szóló elmélet ilyen tekintetben. Ez az elmélet, mint egy terméketlen dogma soha nem tudott eredményt felmutatni. Az ilyen értelemben vett proletár-internacionalizmus a kommunista mozgalmat nem összetartja, hanem felbomlasztja, de ugyanúgy a munkásmozgalmat is általában. Ilyen alapokon különböző „törvényszerűségi" elméleteket szerkesztenek. Ezek pedig nem a kommunista megoldásokhoz vezetnek, hanem az adminisztratív és egyéb nyomásokhoz. Az a riadó, hogy „szent szövetséget" kell alakítani az így értelmezett koncepciók ellen — valójában meglehetősen mesterkélt és más célokat szolgál. Az ilyen jelszónak más céljai is vannak.

### *Egy s más az antikommunizmus bukásáról*

Az antikommunizmust nem szabad egyáltalán lebecsülni, tekintettel a meghatározott érdekekre és erőkre, amelyek mögötte állnak világszerte. De hozzá kell tenni, hogy sok akciójában eszméiben nagyméretű vesz-

teséget szenvedett. Ez még nem jelenti, hogy újból nem jelentkezik, vagy hogy nem reprodukálódik tovább, de a régi formájában elvesztette a csatát. A világ szocialista és más haladó erőinek hatalmas erőfeszítései következtében az antikommunista erők nagy mértékben felmorzsolódtak, megtörtek, mindenekelőtt a II. világháborúban buktak meg. A fejlődés igen nagyot haladt előre és objektív szükséglet volt a társadalmi fejlődés szempontjából ezeknek az erőknek a megsemmisítése — mint pl. a fasizmus — az egész világon.

Jelenleg viszont az antikommunizmusról beszélve a megoldás nem a húrok feszegetésében rejlik eszmei és propaganda téren, ezt a hidegháború bizonyította a legjobban. Az antikommunizmus elleni harc, a békéért folyó küzdelem, a világ demokratikus fejlődéséért, a nagyok és kicsik egyenjogúságáért, a munkásosztály internacionalizmusáért folyó harc. Ezeken a vizeken kell haladni a szocializmus felé, de az antikommunizmus ellen is. Csak ezen az úton lehet sikeres nemzeti és internacionális harcot vívni, mert az internacionalizmus, hogy egyszerűbben fejezzem ki magam, nem egy elködösített valami, hanem egy széles körű, konkrét akció. Az ilyen harcban összefognak az összes haladó erők, egyesül a proletariátus, ahogyan azt a Kommunista Kiáltvány megjelölte. Jelenlegi feltételeink között ezt a legtágabb értelemben kell felfognunk. Világméretű szocialista folyamatról van szó, amit gyakorlatilag el kell fogadni, és be kell kapcsolódni. E jelszó gyakorlati megvalósítását ma már új módon kell megközelíteni és vizsgálni.

Lenin idejében a Kommunista Internacionálé jelentette a haladást, ma viszont ezt az akciót nem lehet centralizálni és ennek a megismétlésére tett minden törekvés magában véve káros. Sztálin tettei bizonyítják ezt a legjobban. Nemcsak Sztálin szubjektív tévedéseiről van szó, hanem az objektív feltételekről, amelyek a körülmények változását ösztönözték és lehetővé tették. Sztálin idejében és azután is voltak kísérletek különböző formákban kis kommunista internacionálék alakítására. Az élet viszont azt igazolta, hogy azok tarthatatlanok, mint ahogyan tarthatatlan volt a Kommunista Internacionálé, amit maga Sztálin is megértett, elfogadott az adott pillanatban.

A lényeg tehát nem abban rejlik, hogy formálisan ilyen vagy olyan internacionalizmusról van szó, hanem a gyakorlati megoldásban. A könnyebb megértés végett, egyes pártok zászlain, programjaiban fel van tüntetve az internacionalizmus elve, mégis az elv gyakorlati megvalósításában, az egyes mozgalmak közötti viszonyokban még nincs nagy tapasztalat. A megnyilvánulási formákat ilyen vagy olyan internacionalizmusnak is el lehet nevezni, vagy akár szocialista szolidaritásnak, akár másnak, számunkra lényegtelen — a gyakorlat, a magatartás a fontos, a konkrét elvek, amelyekből kiindulnak.

Egyszóval a világ-szocializmus megtör minden „szent szövetséget", minden antikommunizmust, amit legjobban az bizonyít, hogy az egyház is, amely a múlt század óta közismerten antikommunista erő, kiutat keres és elhagyja ismert harci állásait. A „szent szövetség" elmélete most valójában csak egy meghatározott érdek elmélete lehet és nem a szélesebb értelemben vett szocialista érdekeké.

Külön kihangsúlyoznám, ma szem előtt kell tartanunk, hogy Marx és Lenin óta jelentős, forradalmi, haladó események sokasága zajlott le. Mindenekelőtt kibontakozik egy világméretű szocialista mozgalom, felbomlik a kolonializmus, a forradalmak sokkal szélesebb körűek, sokoldalúbbak, az antikommunizmus megbukik, az el nem kötelezettség szemmel láthatólag nagyot fejlődik, a szocialista fejlődés útjai szerteágaznak.

Mindezek jelentős újdonságok, amelyeket a munkásosztály internacionalizmusáról beszélve szem előtt kell tartanunk. Természetes, az erre vonatkozó elméleti gyakorlati megállapítások más álláspontot, tartalmat, jelentést tartalmaznak, mint a valamikoriak. Ezzel kapcsolatban el kell mondani, hogy mind jelentősebbek a változások, mind sokoldalúbb harcok folynak a szabadságért, egyenjogúságért és társadalmi átalakulásért, és ezek mind fokozottabban jutnak kifejezésre a világon. Ezzel a folyamatok természetesen nemcsak a nemzetközi munkásmozgalomra és a burzsoáziára hatottak ki, hanem ugyanúgy az egyházakra is, ennek következtében azok kezdtek elkülönülni a kapitalista rendszertől, illetve a tömbpolitikától, legalábbis verbálisan, elhagyták az antikommunista harc egyes formáit, másképp ítélik meg a marxizmus elemeit, olyan elméletek is jelentkeznek, amelyek másképp tekintenek az ateizmusra, a forradalomra. Természetesen, ezek éles ellentétek mert maga az egyház is reprodukálja a kapitalizmust, különösen egyes vallások, némely területen pedig egymással teljesen ellentétben állnak. Ez az egész terület éles ellentétekkel terhes, de tény, hogy minderre kihatnak a világban kibontakozó intenzív folyamatok.

Éppen ezért most a mi körülményeink között is minél sokoldalúbban kell foglalkozni e kérdésekkel. Ezért a dolgoknak ezt az oldalát, vagyis ezeket a globális, átfogó folyamatokat nem szabad szem elől téveszteni, tekintettel az összességükre, de részleteikre is. Hogy reálisan áttekinthessük és elemezhessük mindezt, az egymás közötti viszonyokat is, továbbá, hogy megláthassuk mások érdekeit és harcolhassunk a sajátunkért, feltétlenül magunkévá kell tenni gyakorlatilag is az elméleti megoldásokat, mindezt teljesebben meg kell értenünk, fel kell fognunk, mert a nemzetek és az egyének szabad fejlődése összefüggésben áll a világ szabad fejlődésével, a mi jelenlegi körülményeink között az egész társadalom fejlődésével. Ez a mi létfontosságú érdekünk. Mégis, amint már mondtam, sok az elavult az elméletben is, a gyakorlatban is, az

egymás közötti viszonyokban, az egész haladó munkásmozgalomban, de ki kell emelni, hogy ugyanakkor akadályozzák az utat az egyenjogúság felé, el kell hagyni az egykori Sztálin-féle törekvéseket, és el kell kerülni a nemzetközi viszonyok ilyen visszafejlődését. A szocializmus elvei minden újjal teljesen összhangban vannak, lényegében véve teljes egyenjogúságot követelnek az összes tényezők teremtő önállóságához.

Tehát, a nemzeti függetlenségi mozgalmak is a szocializmusért folytatott harc összetevő részei, amit az összes világrészeken lejátszódó példákon láthatunk. Már magával azzal, hogy univerzális, világi jellegű, a munkásosztály internacionalizmusa az egyenjogúságot feltételezi, ez az egyik belső premisszája. A mi körülményeink között az internacionalizmust csak szocialista megnyilvánulásában fogadhatjuk el, a különböző haladó aktivitások és az új alapokon kialakuló viszonyok által, vagyis nem úgy, mint mások érdekeit kizáró érdekekre támaszkodó, kényszerített folyamatot. (Nem fogadhatjuk el a nemzetközi jogban az ilyen alapokon kialakított normákat.) Csak mint ilyen törekvés és gyakorlat kapcsolódhat a munkásosztály törekvéseihez, csak így hódíthat teret minden országban, minden nemzet keretében, csak így érthetik meg, így kapcsolódhat be minden folyamatba, így segítheti mindazt, ami haladó, akár politikai, gazdasági vagy másféle szolidaritás formájában, akár más módon. Ilyen alapokon az egész világ dolgozói egymással szorosabb kapcsolatba kerülnek, és megértik egymást. Világviszonylatban ez az egyetértés olyan mértékben növekszik, amilyen mértékben a világ belső releváns elemei is növekednek, amikor a szocialista elvek kérdéséről, valamint történelmi elhivatottságában a munkásosztály általános érdekeiről van szó.

### *Támogatjuk a nemzetek egymáshoz való közeledését*

Mi támogatunk mindent, ami a nemzetek közeledését jelenti, mindazt, ami az önállóságot és egyenjogúságot szavatolja, természetesen a szolidaritást is. A különbségek sohasem képezhetnek akadályt az ilyen viszonyokban, azokat is sikeresen át lehet hidalni, és a kérdéseket megfelelő módon meg lehet oldani. Ezért a nemzetek egymáshoz való közeledése a spontán jellege mellett tudatosan irányított folyamat az új viszonyok megteremtése érdekében, mely viszonyok alulról, a széles néprétegek és a munkásosztály köréből nőnek ki. Ez fontos, mert fokozatosan a felszabadulás új elemeit hozza magával, és negálja a kapitalista törvényszerűségeket. Ezért az önigazgatás erősen fejleszti az ilyen folyamatokat, mert a széles néptömegeket képviseli, a munkásosztály lé-

nyegét, vitális érdekeit és hivatottságát fejezi ki. Ez nálunk a közvetlen önigazgatásban nyilvánul meg és alakul ki, tehát szervezett folyamata van.

A szabad nemzeti fejlődés erősítheti a szocialista folyamatokat világviszonylatban, erőket szabadíthat fel benne, amelyek ily módon könnyebben kifejezésre jutnak. Magával azzal, hogy a nemzeti érdekek hordozói vagyunk, még nem jelenti, hogy nacionalisták vagyunk, soha nem is voltunk. Ez legjobban forradalmunkban igazolódott be a későbbi időszakban is. Ilyen vagyunk akkor is, mikor a külső és belső eredményekről, tapasztlatokról van szó. Ezt bizonyítottuk gyakorlatunkban is. Politikánk abból indult ki, hogy minden ország saját maga rendelkezik javaival és a mi körülményeink között minden nemzetnek és nemzetiségnek minden köztársaságnak és tartománynak joga, kötelessége ez és lehetősége van rá. Ez kellene, hogy legyen a világ közvéleménye is, amit fel kell szabadítani a különböző monopóliumok nyomása alól.

E tekintetben a folyamatok biztosan az egymás közötti közeledés útján haladnak, és meg kell szüntetni a kapitalista értelmezésből eredő korlátokat. Mégpedig minél hamarabb, mivel ebben a folyamatban az önigazgatás mind nagyobb szerepet vállal, mint a társadalmi egyenlőségre való törekvés, és ezeket az elemeket feltétlenül szem előtt kell tartanunk. Innen ered, hogy a mi feltételeink között Programunk minden nyomást tagad — ilyen vagy olyan eredetűt — negálja a faji megkülönböztetést, a vallási türelmetlenséget. A vallásra való tekintettel Programunk nem ateizmus, de erről most nincs szó. Ezért az önigazgatási tapasztalatok mind jelentősebbek lesznek a világon, mind a nemzeti, mind a nemzetközi kérdés szempontjából.

Ezen az alapon új etika fejlődik ki a nemzetek közötti viszonyokban. Most pl. elképzelhetetlen lenne Egyiptom olyan megszállása, ahogyan azt Nagy-Britannia és Franciaország tették, vagyis egy konzervatív és egy szocialista kormány. Mert ez ellentétben állna azzal az etikával, amely már elterjedt, de az erőviszonyokkal is, amelyek szintén nagyon megváltoztak. Véleményem szerint a fejlett és a fejletlen országok közötti viszony szempontjából ez igen fontos kérdés. E tekintetben is új etika érvényesül, jól látható, hogy egyes nagyhatalmak hajlandóak változtatni viszonyaikat és eszközeiket jelentős mértékben angazsálni meghatározott érdekeiknek megfelelően. Azokról az objektív feltételekről van szó, amelyek a szubjektív kívánságok mellett is arra kényszerítik a nagyhatalmakat, hogy így cselekedjenek. Eközben viszont szem előtt kell tartani, hogy a forradalom nem kívülről táplálkozik, hanem belülről, és ez minden nemzetnek saját ügye. A forradalmat nem „szállíthatjuk ki" és nem is vehetjük át senkitől. Vélemé-

nyem szerint az elmélet és a gyakorlat kérdését tekintve rendkívül fontos mindaz, amit a Szovjetunióval elértünk, vagyis a Jugoszláv Kommunista Szövetség és a Szovjetunió Kommunista Pártja az utóbbi időben igen eredményesen együttműködik.

## A VILÁG EGYSÉGÉRŐL CSAK A KÜLÖNBÖZŐSÉGEK FIGYELEMBE VÉTELÉVEL BESZÉLHETÜNK

*A nemzeti érdekek negálásáról szóló elméletek, az ún. nemzet feletti érdekekről szóló elméletek magukban rejtik a szocialista fejlődést, a munkásosztály szolidaritását, az egymás közötti egyetértést fenyegető veszélyeket*

Nem lehet olyasmit állítani, hogy az országok egyes csoportja között érvényes külön normák mindenkire érvényeseknek kell, hogy legyenek. Szocialista vagy nem szocialista államok között kialakult külön normák csak ennek az országcsoportnak a normáit képezik, és ha azt önkéntesen elfogadták, teljesen érthető, senkinek sincs ellenvetése. Ezeket a normákat viszont nem lehet másokra rákényszeríteni, de különösen világviszonylatban kibontakozó szocialista folyamatra nem. Mi nem vesszük át az ilyen normákat, mint ahogyan a sajátunkat sem erőltetjük másra. Megjelöltük az alkotmányunkban is, hogy nem kényszerítjük másra véleményünket, és elutasítanánk a mások által meghatározott normák ránk kényszerítését is. Ennek kapcsán még mindig sok elfogadhatatlan írás lát napvilágot, amelyek dicstelen sorsot érnek meg mint eddig is oly sok.

A világon a szocialista folyamatoknak megvan a saját törvényszerűségük, és nem logikus, hogy az országok egy csoportja megkísérelje arra ráerőltetni saját vízióját, gyakorlatát, nézeteit, az ilyen általános törvényszerűség általános negációja formájában. Ez sajátságos módon konfrontálhatja elméletileg és gyakorlatilag is a nemzeti és az internacionális közötti viszonyokra vonatkozó felfogásokat. Mert ilyen feltételek mellett a nemzetközit a nemzeti fölé emeli, mint a nemzetinél magasabb rangút. Jelenleg az ilyen fajta erőfeszítések mondhatni a múlt adott, pillanatnyi gyakorlati szükségmegoldásaival azonosítható. Az ún. alacsonyabb és magasabb rendű kvalitásokról szóló elmélet, amely az egyiknek a másik alá való rendelésén inzisztál, magától érthetődően nem fogadható el, mert ez az elmélet a nemzetit az általános világi érdek alá rendeli, ami elvont, megtöri az egységet, nemzetközi téren dezintegrációhoz vezet, csökkenti a szolidaritást. Ezt az élet igazolta legjobban. Ha gyakorlatilag is elemeznénk bizonyos változásokat, pontosan ilyen következtetést von-

hatnánk le. Körülményeink között ez tulajdonképpen a tömblogikára való törekvés, és közvetlenül ellentétben áll az el nem kötelezett politikával.

*Egyet állítanak és mást tesznek*

Tehát megállapítottuk, hogy a folyamatok egészét teljesebben, jobban át kellene tekinteni, jobb betekintést kellene nyerni a folyamatok egészéről. A folyamatok egészének ismerete pedig arra utal bennünket, hogy tiszteletben kell tartani mindazt ami nemzeti, és mindazt ami a nemzetközi szolidaritás alatt értendő, önként kell vállalni. Mindemellett lehetnek meghatározott külön érdekeik az egyes országoknak, vagy azok csoportjainak, de azt, mint olyant kell megjelölni, nem pedig általános érvényűnek nyilvánítani. Annál is inkább, mert ez magával hozhatja nemzetközi téren a meghatározott alapvető érdekek és politika háttérbeszorítását, mint pl. a nemzetközi koegzisztencia, önállóság, együttműködés stb. vitális elvek, amelyek respektálják a munkásosztály internacionalizmusát.

Ezt, mint mondottam, nem lehet a marxizmus—leninizmus általános elveire stb. hivatkozva igazolni, mert konkrétan annak a számára, akinek fejlődnie kell, egyáltalán nem lehet helyettesítő megoldás. Ily módon aztán megkísérlik a nemzeti érdeket is burzsoá kategóriának nyilvánítani, ami magában véve dogmatikus szemlélet, szocialistaellenes, tehát nem lehet elfogadni. A koegzisztencia elveit tehát nem lehet az osztályharc formájának tekinteni, mert az a tömbök igazolására, meghatározott erők és érdekek antagonizmusának igazolására tett kísérlet, mert a világon más lehetőségek is vannak, nem a hidegháború, hanem az el nem kötelezettség, más hozzáállás.

A világ változásával nagy lappangó nemzeti és szocialista erők szabadultak fel, melyek ilyen feltételek mellett spontán a haladásra, a szocializmusra törekednek. Ilyen alapon a marxizmusról, leninizmusról, az egymás közötti viszonyokról és elvekről lehet beszélni, de konkrétan, nem pedig általánosságok hangoztatásával, vagy annak a nevében egy meghatározott gyakorlat igazolásával illetve negálásával, mert ez kétszínűséghez vezet, amikor egyet állítanak és mást tesznek! Ez az elmélet és a gyakorlat ellentéte.

*Bennünket minden új érdekel*

Bennünket tehát e tekintetben minden új érdekel, kritikai álláspontról közelítjük meg és értékeljük, hogy szocialista-e vagy nem szocialista, tekintet nélkül arra, hogy verbálisan milyennek akarják feltüntetni. E

téren bennünket minden érdekel, ami a nemzetközi jogi normákkal kapcsolatban kialakul, fejlődik, elvi pozíciókról kell megközelítenünk, tekintet nélkül arra, hogy a pártok vagy államok közötti viszonyokról van szó, vagyis az államok jellegére való tekintet nélkül. Ilyen alapon mérlegeljük mi a hegemónia és a nyomás, mert bizonyos nyomások militarista indítékokhoz vezethetnek; ezeket mint tényezőket sem a múltban sem jelenleg nem zárhatjuk ki. Számunkra tény, hogy a szocialista országok közötti feszült helyzetet, mint a szocializmus realitását nem szabad szem elől téveszteni. Számos ellentmondás vezethet ehhez.

Tehát a nemzetit nem fogadhatjuk úgy el, mint az általános, a világi alá való rendelését és a marxizmus—leninizmus általános törvényszerűségei alapján nem építhetünk ilyen törvényszerűségeket és elméleteket, és azt sem fogadhatjuk el, hogy minden kritikát és véleményt a marxizmus illetve az a mozgalom vagy annak az országnak támadásának minősítsenek, amelyben a mozgalom kibontakozott.

Az egyes országok szuverenitását és az egyes mozgalmak önállóságát nem lehet szembe állítani a szocializmus érdekeivel, és ilyen alapon nem lehet elméleteket szerkeszteni az exkommunikációról igazolva azt a marxizmus—leninizmus autoritásával. E tekintetben a nemzetközi viszonyok és kapcsolatok új típusait lehet szükségletként feltüntetni, mesterségesen társadalmilag homogén folyamatokat lehet meghatározni anélkül, hogy elemeznénk lényegüket, kezdve a tulajdoni viszonyrendszertől tovább haladva. Az ideológiák egysége formájában nem lehet igazolni azok egységének hiányát, vagy az egység szükségszerűségével negálni az objektív érdekeket. Kinek mi van a szívén, az külön kérdés, mert létezik valami objektív. Az általános cél elérésére hirdetett törekvés csak proklamáció, de el is kell oda jutni, mégpedig konkrét úton. Az objektív alapról csak elvben beszélni nem ugyanaz, mint be is mutatni, hogy mi az az objektív alap. Megkísérlik idealizálni a képét, de csak az elképzelt vetületét adják, amit realitásként tüntetnek fel. Gyakran az elképzelt új viszonyokat, mint reálisakat tüntetik fel, mintha azok alapján új szabályszerűségek épültek volna ki, új tudat, új kultúra és új magatartás alakult volna ki.

Ha segítségről van szó, meg kell vizsgálni e segítség struktúráját, hogy az objektív társadalmi-gazdasági és más szempontból mit jelent ilyen feltételek mellett. A szocializmus meghatározott fázisaiba való egyidejű áttéréséről szóló elméletek nem jelentik egyben azt is, hogy azok lehetségesek akkor is, ha az objektív feltételek azt megakadályozzák. Minden eddigi séma teljesen irreálisnak bizonyult, mert a szubjektív jellegű törekvések azt nem tudják megoldani. E tekintetben nem lehet semmilyen precíz következtetést szabályszerűséget megállapítani, mert az visszaéléshez, dogmatizmushoz, elnyomáshoz vezet, ami kárt okoz a szocializmus-

nak, és objektíve gátolja. Ily módon a fekete könnyen fehérré válhat, a fehér pedig feketévé, hogy aztán naponta változzék, mint ahogyan az már a gyakorlatban több ízben előfordult. Az elveket mindenkinek el kell fogadnia a bevált szabályszerűségeket pedig átszerkesztéssel nem lehet csorbítani. A centralista hatalom, mely egy meghatározott érdekre, tudatra, a kijelölt irányvonal nem tolerálására támaszkodik, szükségszerűen megbukik a gyakorlatban. E tekintetben az új, az egymás közötti egyetértés győz a világon.

*Az egyenjogúság és a függetlenség az összes nemzetek objektív érdeke*

Az erősebb joga, vagyis ezt a jogot igazoló politikai kettősség háttérbe szorul, különböző eszközökkel leleplezik. Teljesen érthető mi az egyenjogúságot, függetlenséget nem tekintjük „abszolutizált szentségnek", hanem elsősorban az összes nemzetek objektív érdekének. Természetesen, mint történelmi kategória nem örökös, mint a nemzeti kérdés sem az. Mindannak az eltűnésével, ami feltételezi, megszűnik mint kategória. De mindaddig míg a demokratizmusra szükség van ellentétes érdekek feloldásához, a szolidaritáshoz, mindaddig haladó, és nem szabad elvetni, mert enélkül nincs kölcsönös támogatás és segélynyújtás a haladó szocialista erők között, nincs szolidaritás. Ezért a megoldások mindenféle kényszerítése csak káros lehet.

Ha egy adott helyzetben akár egy vagy több ország viseli a fő terheket, nem jelenti azt, hogy bármilyen tekintetben primátusa lehet. Ha a terhet a munkásosztály internacionalista érdekeivel összhangban viseli, nem jelenti, hogy elvitatják az abból eredő kiérdemelt tekintélyt, autoritást, és mindent ami abból következik. Tekintélye, mint már mondottam, ebben az esetben csak növekedik, de őt emiatt nem szabad prototípusnak nyilvánítani, akihez mindenkinek igazodnia kell. Még kevésbé nem beszélhetünk arról, hogy egy politikát hozzá hasonlóan, ugyanúgy kell irányítani, illetve egyedül a nyújtott segély alapján kell, hogy méltányolják mi a szocialista, mi nem. Ez éppen ellentétben áll a jelenlegi világfolyamatokkal, és az ilyen elméletekkel — amilyenekkel igen sok szerzőnél találkozhatunk — határozottan szembe kell szegülnünk.

Jelenleg sok példa szól amellett, hogy a fejlődés ellenkező irányban halad, pl. Jugoszláviában, Kínában, Albániában, Kubában, Angolában, Algériában, az eurokommunizmus útján és másutt, mindez azt bizonyítja, hogy igen fontos minden kommunista párt, minden munkásmozgalmi párt, és feltétlenül respektálnunk kell a sajátos nemzeti körülményeket, az egyenjogúságot, önállóságot, és mind nagyobb a jelentősége az imperializmus elleni, de mindenféle elnyomás elleni harcnak. A kialakult kü-

lönbségek is jelentősek, az osztályöntudat nincs többé egy területen felhalmozódva, hanem az egész szocialista mozgalomban elterjedt, amit el kell ismerni. Ez egy meghatározott spontaneitáshoz fűződik és ebből egy meghatározott öntudat is fakad. E tekintetben a nemzeti érdek negációjának elmélete — habár a nemzetek nem örökös kategóriák, de ennek a ténynek a kihangsúlyozásával a nemzetek összeolvasztásának elméletét akarják alátámasztani, vagyis a nemzetek feletti érdekek elméletét — a szocialista fejlődést fenyegető veszélyeket rejti magában, a munkásosztály szolidaritását, az egymás közötti egyetértést fenyegető veszélyeket, ezért még pillanatnyi számításokkal sem lehet igazolni, a szocialista fejlődést és az internacionalizmust sem lehet erre levezetni vagy ezzel igazolni.

*A különbözőségekben rejlő egység elismerésével haladunk igazán a szolidaritás felé*

A rossz gyakorlatnak mindig nagy az ára. Mindenképpen jelentős, hogy egyes szerzőknél mind gyakrabban merülnek fel a szocializmusban meghatározott érdekek, vagyis a nemzeti érdekek összeütközésére vonatkozó állítások. De ebből kiindulva főleg most, megfelelő következtetéseket kell levonni. Pusztán a megállapításnál maradni nem volna elegendő, tekintettel arra a szituációra, hogy különválasztják a nemzetiből a nemzetközit az ún. általános érdeket, mint valami objektíve adottat, ami számunkra idegen, valótlannak tűnik. E tekintetben azonban a konfliktusok igen nagyok, és ezt méginkább szem előtt kell tartani. Mindezt a jelenlegi társadalmi feltételek mellett konkrétabban ki kell vizsgálni. Ezek a tények döntő jelentőségűek az internacionalizmus, mint kategória szempontjából, mivel az egész struktúrájának, egész genézisének, lényegének szerves részei. Nem szabad szem elől téveszteni, hogy mi a kontinuitás, és mik a minőségi változások az első internacionálé idejéhez viszonyítva, az első szocialista állam megalakulásától máig.

Olyannak, amilyennek az egyes elméletek bemutatják az ún. proletárinternacionalizmust nem felel meg a világ túlnyomó részének, tehát nem lehet elfogadni. Mi az ilyen felfogással szemben teljes mértékben ellentétes álláspontra helyezkedünk. Semmilyen kényszerítés nincs összhangban a munkásosztály internacionalizmusával, és nem is talál megértésre. A világ egységéről tehát, csak a különbözőségek összességének figyelembe vétele mellett beszélhetünk, mely különbségek valamilyen téren, valamilyen tekintetben jelentősek. Még egyszer aláhúzom, az egységet a különbözőségekkel együtt kell elfogadni, mert objektíve ilyen formában létezik. Ezt elismerve méltányoljuk, támogatjuk az egyenjogú együttműködést, de ilyen feltételek között törekedhetünk csak valójában

az együttműködésre és szolidaritásra. Így mindenki együttműködni kíván azzal, akihez érdekei fűzik. Mi meg tudjuk érteni egyes országoknak az utóbbi időben vagy még a háború utáni időkben is megnyilvánuló törekvéseit, de egy adott pillanatban megnyilvánuló bizonyos opportunizmusból nem csinálhatunk elvet, ahogyan azt egyesek teszik.

Fordította *Megadja Ida*